

Betegek reménysége volt 250 évig, most múzeum lett belőle

Mészáros Tímea

Forrás: Fötér Hírportál, 2019. május 16. csütörtök, 13:58

https://foter.ro/cikk/20190516_Betegek_remenysege_volt_250_evig_most_muzeum lett_belole?fbclid=IwAR3S_j3MA0PVU4iDwsFgHs7vsZ4S7nrXMtdQznIMclrlu1tALIJocTYKfc

Bár Nagyvárad gyógyszerésztörténeti emlékeit a rendszerváltás után szétlopkodták, az irgalmas rendiek Gránátalma patikájának berendezése túlvészelt minden viszontagságot. A katolikusok teljesen önerőből feltárták, leltározták és most a közönségnek is megmutatják.

Nem titok, hogy az utóbbi években rohamos fejlődésnek indult Nagyvárad az idegenforgalomban látja jövőjét, amelyhez kuriózumokban gazdag történelme nyújt biztos hátteret. A város kulturális életébe bekapcsolt nagyváradi vár, a sorra megújuló szecessziós paloták és az irányzat váradi örökségét bemutató Darvas-La Roche-ház, a régi pompáját visszaszerző Körös-parti neológ zsinagóga (itt említhetnénk a helyi zsidóság múzeumaként tavaly megnyílt Teleki utcai zsinagógát is), nem utolsó sorban az úri közönség számára is kielégítő szolgáltatásokat nyújtó Nymphaea élményfürdő – csak néhány azon turistacsalogató beruházás közül, mely most hirtelen eszünkbe jut. De izgalmasan hangzik a még csak tervek szintjén létező szabadkőműves múzeum is, mely egész Kelet-Európában egyedülálló létesítmény lesz.

Ebbe a sorba illeszkedik a Nagyvárad Római Katolikus Egyházmegye kivételes megvalósítása:

a Gyógyító Irgalmasrend egykori Gránátalma patikájának múzeummá alakítása, melyet a püspökség teljesen önerőből hozott tető alá. Átadására a Múzeumok Éjszakája alkalmából kerül sor, amikor egész éjszaka nyitva áll az érdeklődő közönség előtt. A patikatörténeti érdekességeket felvonultató gyűjteményről Lakatos Attilát, az Egyházmegye szakreferensét kérdeztük, aki történeti áttekintést nyújtott a Betegápoló Irgalmasrend nagyváradi működéséről és beszélt a múzeum létrejöttének körülményeiről is.

Irgalmasrendi Kórház épülete Nagyváradon, ahol a Gránátalma Patika is működött

A betegek gyógyítására 1572-ben létrejött Irgalmasok rendjét Istenes Szent János követői alapították Granadában. A 17. század közepén terjedt el az akkori Magyarországon, azon ritka karizmájú rendként, melynek tagjai elsősorban a laikusok köréből kerültek ki. Általában egy renház 6-8 tagból állt, a rendfőnök irányítása alatt egy főorvos és egy alorvos látta el a betegeket, a patikus keverte a gyógyszereket, a gondnok felelt a rendért, és nem hiányozhatott a pap, aki miséket tartott. Az első magyarországi renház Szepesváralján alakult, a nagyváradi a viszonylag koraiak közé tartozott: 1760-ban alapították, és 1949-ig folyamatosan működött. Bár voltak előtte is próbálkozások a betegápolás intézményesítésére, ez volt az első komoly, szakszerűen működő ispotály a városban.

Az 1760-1810 közötti kórháznaplók több mint ötezer beteg ellátásáról tanúskodnak, ami azt mutatja, hogy nem télenkedtek a renházban. Az idő múlásával ez a szám exponenciálisan nőtt.

A Fő utca 33. szám alatt található nagyváradi renház magja 1760-ban épült, a ma is látható barokk épületegyüttes idővel épült hozzá. A patika 1770-től működött, de eleinte csak a kórházat szolgálta ki, míg 1798-ban meg nem nyitották a betegek előtt. A közbeszédben a Könyörülő Barátok patikájaként emlegették, a Gránátalma nevet csak a 19. század derekán vette fel. Nem csak Nagyváradon, a többi városban is ez a név ragadt rá az irgalmas rendi patikákra. Ez azzal áll összefüggésben, hogy amikor Istenes Szent János megalapította Granadában az első kórházat, a város címere a gránátalma volt, így került a rend címerébe is a grenadin.

Kétszázötven év hosszú idő, ezalatt rengeteg eszközt és berendezést halmozhat fel egy folyamatosan működő patika. Szerencsére a Gránátalma múzeum épületében az 1949-es államosítás után is gyógyszertár működött (a régi 58-as patika), gyakorlatilag 2013-ig. Ennek köszönhetően érintetlenül maradt a bútorzat nagy része és a patikaedények közül is rengeteg fennmaradt.

Kész csodának számít, hogy az 1980-90-es években a pincéből nem hordták szét az értékeket, mint ahogyan megtörtént a Váradon működő többi (legalább 10-12) patikával és sok más ingatlannal az államosítás hosszú évtizedeiben. Egyedül egy táraasztal esett áldozatul a barbár pusztításnak: az irgalmas rendiek eredeti receptúraasztalát a '90-es években vágták fel tűzifának.

A Fő utca állomás felőli végén és a keletre nyíló kis utca sarkán található többfunkciós barokk épületegyüttest hosszú évekkel ezelőtt kapta vissza a katolikus egyház. Érdekes módon ezt visszaszolgáltatták, de a mellette található impozáns Pénzügyi Palotáért mindmáig folyik a harc, pedig az is egyértelműen az irgalmas rendiekhez tartozott.

A Gránátalma Patikamúzeum belseje a freskókkal | Fotók forrása: Nagyváradi Római Katolikus Egyházmegye

Az épületben az államosítástól és a restitúciótól függetlenül mindvégig gyógyszerészertár működött. Az egyházmegye csak akkor szembesült az ott felhalmozott történelmi jelentőségű hagyatékkal, amikor a gyógyszerészertár 2013 körül elhagyta az épületet. A késő barokk, illetve klasszicista bútortárgyak mellett a pincében rengeteg eredeti patikaedényt és egyéb felszerelési tárgyat találtak. Ami az edényeket illeti, ezeket valószínűleg azért nem hordták el, mert nem tudták, milyen értékesek. A kommunizmus legválságosabb időszakában, amikor semmit sem lehetett kapni, a patikusok többsége olajfestékkel festette át és címkézte újra az eredetileg zománccal festett tartóedényeket. Senkinek nem jutott eszébe, hogy muzeális értékű tárgyakat rejt a többszörös festékréteg. Mivel a régi feliratok és díszítések égetve voltak, **minimális restaurátori tudással, az eredeti díszítés sérülése nélkül el lehetett tüntetni róluk a későbbi mázalmányokat.**

A fennmaradt hagyaték rendszerezésében óriási szerepet játszott Budaházy István, Nagyvárad gyógyszerészet-történetének legnagyobb ismerője, aki szakértelmével a kezdetektől pótolhatatlan segítséget nyújtott a patikamúzeum megálmodásában, de az átadást sajnos már nem érthette meg. Idén márciusban távozott az élők sorából. Nélküle ez a patikatörténeti múzeum aligha valósulhatott volna meg, tekintettel arra, hogy az elmúlt évtizedekben szinte teljes munkásságát Nagyvárad gyógyszerészeti múltja feltárásának szentelte, ennek jegyében szakértette a teljes leltárkönyvet.

A gyűjtemény legértékesebb darabjai között vannak tárgyak, melyeket az idő tett felbecsülhetetlenné, és olyanok is, melyek eszmei értékükből kifolyólag becsesek. A legrégebbi tárgy, melyet kiállítanak, egy 1760-as évekbeli falióra, melyet a rendház alapításakor ajándékoztak a „könyörülő barátoknak”. Eredetileg két ilyen óra volt a kolostor ebédlőjében, de csak az egyik maradt fenn. Komoly értékkel bír az eredeti bútortárgy is, melyet Szabó Béla és fiai restauráltak. A már említett táraasztal korhű mását is ők készítették el fotók alapján.

A régi patikák legfőbb jellemzője az igényes berendezés és dekoráció volt, mely révén a betegek áhítattal léptek be az épületbe és nagyobb bizalommal fogadták a nyavalyáikra adott gyógyírt. A Gránátalma patika számára is a dekoráció jelentette a „cégért”, ezzel adták el az árut. A patika bútortárgyai összhangban állt a falképekkel, melyeket sikerült feltárni és konzerválni, remélhetőleg a közeljövőben restaurálni is fogják. A mennyezeti freskóról kevés információ áll a rendelkezésre, annyi biztos, hogy a 18. század végéről származik, valószínűleg az 1789-es átalakítás során került fel a falra. Mivel a rendnek volt „házi festője”, elképzelhető, hogy az ő keze munkáját dicséri a még kopottas állapotában is látványos alkotás, mely egy balusztráddal körbeölelt kertet ábrázol pufók angyalokkal, rózsakoszorúval.

Restaurálása komoly költségekkel jár, ezért az egyházmegye úgy döntött, nem vár arra, hogy legyen rá pénz, mert akkor akár egy évvel is eltolódhat a patikamúzeum megnyitása. Idővel viszont – egy turisztikai holtszezonot kihasználva – remélik, hogy visszaállíthatják eredeti pompáját.

A múzeum összesen négy helyiségből áll, a leglátványosabb kétség kívül az officina, melyet úgy rendeztek be, ahogyan a 18–19. században a Gránátalma patika kinézhetett. A második terem kiállítóterként funkcionál, ahol bemutatják a patika és a rendház történetét. Itt található a táraasztal, amelyet úgy helyeztek el, hogy prezentációk megtartására is alkalmas legyen. A látogatók számára korabeli eszközökön mutathatják be, hogyan készült 150 évvel ezelőtt egy pirula. Az ugyanitt kialakított technológiai kiállítás a kézműves gyógyszerkészítés módszereibe és eljárásaiba enged betekintést. Ebben a helyiségben egyébként a gyógyszerész, illetve a szerzetes magánszobája volt egykoron, akik azért éltek a patika közvetlen szomszédságában, hogy éjjel-nappal segíteni tudjanak a betegeknek.

Minden patika nélkülözhetetlen része a laboratórium, a patikamúzeum ezen helyiségében a súlymérés eszközeit, a gyógyszerek hagyományos csomagolóanyagait és a tinktúrakészítés eszközeit állítják ki. A laboratórium egy galériával is rendelkezik, ahol egy szerzetesi herbáriumot tekinthetnek meg a látogatók. A Gránátalma patikának eredetileg a padláson volt a gyógynövénytára, ezt rekonstruálták a galérián.

A múzeumból egyébként Villányi Zoltán rendező és csapata egy mintegy 30 perces dokumentumfilmet készített, melyet a kiállítás részeként az egyik teremben vetítenek majd.

A nagyváradi patikamúzeum nem csak a kiállítási tárgyainak vagy katolikus háttérének köszönhetően páratlan Romániában, hanem abban is, hogy megvalósításához semmilyen önkormányzati, állami vagy EU-s támogatást nem kapott az egyház. Pedig Romániában manapság igazán hiánycikk a patikatörténeti múzeum. Óriási gyógyszerészeti gyűjtemények porosodnak érintetlenül különböző raktárakban, például Bukarestben vagy Iași-ban.

A kolozsvári Hintz-házban működő múzeum is bezárt ideiglenesen, míg felújítják az épületet. Említésre érdemes, hogy a régióban kuriózumnak számító kolozsvári múzeum munkatársai szakmai tudásukkal készségesen segítettek a nagyváradiakat, holott valójában az új intézmény konkurenciát jelenthet a számukra. Az országban elvétve találhatók még kisebb műemlékpatikák, de ezeket nem lehet összehasonlítani a váradival, melynek kollekcója több mint 1500 műtárgyat számlál.

Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság
www.gyogyszeresztortenet.hu
2019. 05. 21.

Végezetül Lakatos Attila elmondta, mindenkit szeretettel várnak a május 18-án, szombaton 18 órától esedékes megnyitóra, amikor egész éjszaka nyitva tartanak, majd ezt követően egy előre meghatározott, egyelőre még nem ismert órarend szerint várják a látogatókat. Megítélésünk szerint nem lesz belőlük hiány.